

Tito-revo- lucionarni publicist *

(Pedeset i pet godina publicističkog rada Josipa Broza Tita)

armando černjul

(...) Jesenskog listopada 1920, Josip Broz stupa na tlo Zagreba, kojega on nije vidio punih pet godina. Grad mu se pričinio kao da se nije promijenio. Njegova prva briga je naći zaposlenje, po mogućnosti u profesiji koju je izučio. Zaposlio se u mehaničarskoj radionici Filipa Bauma. S bogatim iskustvom iz zemlje Velikog Oktobra, odmah se povezao sa sindikalistima i postao član Komunističke partije Jugoslavije. Poslije donošenja Obznanе, još kratko vrijeme ostaje u Zagrebu, a zatim odlazi u Veliko Trojstvo kod Bjelovara. Ondje je našao namještenje u parnom mlinu Samuela Pollaka. Radio je kao strojar, marljivo, i bio sposoban da sam popravi svaki kvar. (...) Ubrzo se pročulo da se u Sv. Trojstvu zaposlio Josip Broz. Radnici su već u to doba bili klasno svijesni. Dvojica revolucionara ne mogu se mimoći u malom mjestu. Kojeg li zadovoljstva kada Broz sretne Stevu Šabića Dika, sudionika oktobarske revolucije i oficira Crvene armije.

U mlinu se Josip Broz sprijateljio s Ferdinandom Sabadžijom, koji se isticao socijalističkim idejama. U njegovo se društvo okupljaju još Josip Venca Valenta, staklar i borac oktobarske revolucije, Franjo Podubski, stolar. U njegov krug spadaju napredni seljaci Ladislav Bujnoh, Filip Kranželić i drugi. Sa svim tim socijalistički nastrojenim radnicima i seljacima, Josip Broz raspravlja o pitanjima koja tište radnički svijet, a neminovno ih rasprava vodi u razmatranje socijalnih pitanja i odno-

sa radnika i seljaka u našem društvu prema veleposjednicima i vlasnicima poduzeća. Neizbježno je da Josip Broz obrazlaže svojim drugovima kako su riješena ta pitanja u zemlji gdje je pobijedila proleterska revolucija. U tim razgovorima Broz se pokazao ne samo kao dobar diskutant, nego i kao pravi publicist, koji se strogo drži teme koja je na dnevnom redu. Iz njegova razlaganja se vidi da je mnogo naučio za vrijeme burnih godina građanskog rata u Rusiji.

(...) Poslije godinu dana u parnom mlinu, Brozu je otkazan posao. Vlasniku mlina, Pollaku, ne odgovara njegova politička aktivnost, ali to Broza ne obeshrabruje.

21. siječnja 1924. umire Vladimir Ilić Lenjin.

Vijest je neobično pogodila Broza, jer je on u velikom revolucionarnu vidio ostvaritelja gigantskog pothvata. Pod njegovim vodstvom bila je formirana prva socijalistička država u svijetu.

Početkom 1924, kao aktivni član Partije, Broz je izabran u Bjelovarski okružni komitet KPJ. Odlazi na sastanke u Bjelovar i Križevce, aktivan je u selima Markovcu i Repincu.

U to vrijeme umro je njegov prijatelj i suradnik Josip Valenta. Od njega se na groblju oprostio u ime radnika i prijatelja i u završnici govora izrekao i ove riječi:

— Mi ti se, družo, zaklinjemo da ćemo se do kraja života boriti za ideju kojoj si bio toliko odan.

Bijaše to Brozov prvi revolucionarni govor i poziv radnicima da moraju ustrajati u borbi protiv buržoazije. Tada ga je netko prijavio žandarmeriji. Došli su žandari i uhapsili njega i Đuru Segovića, bravarskog majstora iz Bjelovara, te ih sprovedu u bjelovarski zatvor. Običan posmrtni govor bio je dovoljan da žandari iskale svoj bijes na obojici radnika. No, zahvaljujući Franji Gregureku, koji je vodio istragu (dobro je poznavao Segovića i Broza), nije došlo do suđenja i obojica revolucionara pušteni su iz zatvora. Naravno, Broz i Segović su znali da ih je prijavio pop Rički.

Broz je nastavio raditi u Pollakovom mlinu. Unatoč teškoj i napornom poslu u mlinu, uvijek je našao vremena za politički rad. Svoje bogato revolucionarno iskustvo iz borbe za radnička prava i iz sudjelovanja u oktobarskoj revoluciji, prenosio je na radnike, članove KPJ i simpatizere.

(...) Poslije Pollakove smrti, Broz se još kratko vrijeme zadržao na radu u mlinu, koji je preuzeo novi vlasnik, Oskar Rozenberg. Ovaj mu je zaprijetio:

— Ili ćeš se baviti politikom, ili ćeš raditi.

Mladi revolucionar se zaista prestao baviti politikom... ali samo na području Bjelovara, odakle je, u kolovozu 1925, morao otići zbog političkog rada. Vratio se u Zagreb, a odatle je, na prijedlog drugova u Pokrajinskom komitetu KPJ za Hrvatsku, krenuo u Kraljevicu, da u tamošnjem brodogradilištu organizira sindikalnu i partijsku organizaciju. Kako je drug Tito kasnije rekao, on se tada, kao vojnik Komunističke partije, disciplinirano odazvao.

Što je Broz doživio u Kraljevici, kako je gledao na lokalne prilike, socijalne probleme, sve se to ogleda u njegovu revolucionarnom i publicističkom radu, što ga je započeo ovdje, na primorskom tlu. (...)

ZAPOSLENJE U RADIONICI »ŠKVERA«

U nedjelju, 20. rujna 1925. godine, u malo primorsko mjesto Kraljevicu, stigao je 33-godišnji Josip Broz, po zanimanju strojobravar. O njegovu putovanju i zadacima malo je tko znao. Bijaše to njegov prvi dolazak u ove krajeve o kojima je slušao i čitao u novinama.

(...) Na obali, nedaleko od brodogradilišta, Broz je upoznao Antona Stefanića, mladog radnika i komunistu. Baš zahvaljujući tom radniku, Broz se već idućeg dana zaposlio u radionici za popravak i izradu dijelova za strojeve u brodogradilištu.

O tome kada se zaposlio Josip Broz, posvjedočit će nam jedan dokument — imenik radnika, gdje u registru pod B stoji: »Broz Josip, rođen 1892. godine, mjesto Kumrovec, oženjen, mjesto stanovanja Kraljevica, zanimanje strojobravar, satna nadnica 6,50 dinara. Stupio na posao 21. IX 1925, otpušten 2. X 1926. godine.«

U Kraljevici se Broz susreo s liječnikom Pavlom Gregorićem, koji je iznenadno dobio premještaj za Trogir.

— Prije nego što sam napustio Kraljevicu, zaista sam Josipu Brozu predao partijsku jedinicu — pričao nam je svojevremeno dr Gregorić.

Za vrijeme boravka u Kraljevici, radnik Broz se povezao s komunistima u brodogradilištu, te u mjestima Hreljinu, Bakru, Crikvenici i Svetoj Jeleni. Pored partijskog rada, svakim je danom pozivao radnike da se upišu u Nezavisne radničke sindikate. A kad se u organizaciju upisalo oko 90 posto radnika brodogradilišta, zajedno sa Antonom Stefanićem, izabran je za radničkog povjerenika. To je bio vrlo odgovoran posao, jer se trebalo boriti protiv uprave brodogradilišta, koja je svakodnevno eksploatirala radne ljude.

Za revolucionarnu aktivnost Josipa Broza saznalo se u čitavom Hrvatskom primorju. Njegov rad su pratili žandari i ostali neprijatelji komunista, ali nisu mu mogli ništa, jer nisu imali dokaza da je vođa ilegalne partijske organizacije. Javno se istakao kao sekretar sindikalne organizacije brodogradilišta; održao je radnicima govor u kojem je naglasio da uprava brodo-

gradilišta zadržava isplatu nadnica i time ih pljačka, da trgovci prodaju hranu na veresiju znatno skuplje nego kad bi je kupovali za gotov novac. Nekim je radnicima posuđivao knjige marksističkog sadržaja, novine »Borbu«, »Organizovani radnik« i »Književnu republiku«, koju je uređivao književnik Miroslav Krleža (Krleža je slao Brozu časopis »Književnu republiku«).

Prije nekoliko godina Titovi suradnici, umirovljeni brodogradilišni radnici »Titovog brodogradilišta« u Kraljevici, Filip Pavešić i Vjekoslav Franović, rekli su mi da je Joža, tako su zvali Broza, 1925. u kući broj 125, u kojoj je živio s obitelji, držao radničku biblioteku. Biblioteka od pedesetak knjiga, koju je donio iz Velikog Trojstva, bila je i njima dvojici na raspolaganju. (Broz je imao knjige i brosure: »Karl Marks. Njegov život i njegovo učenje« Klare Zetkin, »Lenjin, 23. aprila 1870 — 21. januar 1924«, »Žena i socijalizam« Augusta Bebela, »Gvozdena peta« Jacka Londona, »Mati« Maksima Gorkog, »Quo vadis« Henryka Sienkiewicza i druge.)

PUBLICISTIČKI PRVENAC

»Kao i u svim drugim mjestima u Hrvatskoj i Slavoniji, tako je i u Hrvatskom primorju vlast zabranila prvomajske manifestacije.

Slično je bilo i u Kraljevici. Policija je zabranila održavanje javne skupštine i jedino što je dozvolila održavanje zabave.

Uprkos svim nasiljima i zastrašivanjima, radništvu u Kraljevici dokazalo je svoju svijest time što je potpuno obustavilo svaki rad na taj dan. Obustava rada bila je potpuna i to je na sve radnike i ostale siromašne građane moralno vrlo uspješno djelovalo.

To se vidjelo i kod velikog odziva na radničkoj zabavi. Materijalni uspjeh bio je iznad očekivanja. Kad se znade da su radničke nadnice vrlo mizerne, da radnika ima dosta besposlenih, da se sprema uskoro novo pojačavanje besposlice izbacivanjem radnika iz brodogradilišta i tome slično, onda je iznos od 4000 dinara, koji je pao na kasi, vrlo velik.

Uspjela proslava 1. maja dala je radništvu Kraljevice novog podstreka za novi i intenzivniji rad oko podizanja i učvršćivanja sindikalne podružnice.

Treba tako dalje nastaviti i uspjeh će se stalno povećavati. Tim je riječima počeo pisati jedan od svojih novinskih prvenaca strojbravar Josip Broz, tada zaposlen u brodogradilištu u Kraljevici (članak je objavljen bez potpisa u »Organizovanom radniku«, 13. svibnja 1926. godine, a najvjerojatnije ga je napisao Broz, koji je i kasnijih mjeseci objavljivao dopise iz Kraljevice). To je bio početak novinarskog, odnosno publicističkog rada druga Tita — vrlo zanimljiv, ali i trnovit put u vrijeme kad su zandarapski hapšenici komuniste i simpatizere organizacije KPJ.

Da je Josip Broz napisao spomenuti članak može se zaključiti po stilu pisanja, zatim, čitavo razdoblje dok je živio i radio u Kraljevici, bio je povezan s urednicima »Organizovanog radnika« u Zagrebu i Beogradu, a konačno — stajao je na čelu sindikalne podružnice brodogradilišta koja je organizovala proslavu Prvog maja. O toj proslavi pričao mi je Filip Pavešić:

— Ujutro, 1. maja 1926. godine, Kraljevicom je prošla povorka s glazbom, da bi po podne u 16 sati u općinskom vrtu započela svečanost. Organizaciju te proslave preuzela je sindikalna organizacija brodogradilišta s Josipom Brozom na čelu(...)

METALAC — PRVI PSEUDONIM

Čitajući radničke i partijske listove, Broz je odlučio da nastavi pisati za zagrebačko i beogradsko izdanje »Organizovanog radnika«. Načitan još iz doba kad je za šegrtovanja u Sisku skupljao dobrovoljne priloge za list Socijaldemokratske stranke »Slobodnu riječ« i izdanje socijalističke knjižare »Naša snaga« u Zagrebu, i kasnije, kada je u ruskom zarobljeništvu proučavao djela ruskih klasika — romane Tolstoja, Turgenjeva, Kuprina i drugih — imao je dovoljno iskustva da postane stalan izvjestitelj radničkih novina. Inspiraciju nije morao tražiti daleko — ona je bila oko njega, pred njegovim očima. Trebalo je sjesti za stol i početi pisati drugi novinski prilog.

Tih dana Josip Broz je kao suradnik radničkih listova napisao članak koji je poslao beogradskom »Organizovanom radniku«. Članak potpisan pseudonimom Metalac objavljen je 19. kolovoza 1926. pod naslovom »Kako se upropašćuje narodna imovina. Dopis iz Kraljevice (Primorje)«, i glasi:

»Jedno od najvećih brodogradilišta u našoj državi je ovo u Kraljevici. Za vrijeme Austrije u ovom brodogradilištu bilo je prosječno 1.000 radnika. Poslije propasti Austrije i ovo je preduzeće palo pod sekvestar. Kako je država bila nesposobna da ovo preduzeće stavi u pokret sa punim kapacitetom proizvodnje, to su se pojavili mnogi zainteresirani da preduzeće otkupe. Jedni od njih imali su i uslova i sredstava da ga urede kako treba, dok drugi nisu imali ni uslova ni sredstava, a ni prebijene pare, bar za državu, da joj dadu u naknadu za dobijenu imovinu. Pa ipak su uspjeli da ga dobiju ovi posljednji, jer su imali 'dobre veze' sa mjerodavnim faktorima. Da ovoliku narodnu imovinu dobiju ljudi koji nemaju ni najmanje smisla za upravljanje njome, ima se zažalovati u prvom redu jugoslovenskom donzuanu Radi i nekom Belinu, koji je prije rata bio austrijski konzul u Srbiji, pa je imao 'dobre veze'. Ovima je, pak, svršio sve, kako

su oni željeli, poznati Lazica 'sekvestar'. Prilikom prijema ovog preduzeća od strane ovog novopečenog akcionarskog društva koje se zove 'Prvo jugoslovensko društvo za gradnju brodova', u preduzeće je bilo uposleno oko 350 radnika. Preduzeće sa cjelokupnim materijalom otkupljeno je od države za 4 miliona dinara. Vrijednost zatečenog materijala, sa nekoliko desetina novih motora za čamce, od po nekoliko konjskih snaga, iznosila je preko 2 miliona dinara. A to znači da preduzeće sa svim postrojenjima i mašinerijom nije prodato ni za 2 miliona, iako vrijedi preko 10 miliona dinara. Država se obavezala da će ovom društvu davati svoje brodove na opravku, a obavezala je i privatna brodska društva da svoje brodove daju na opravku ovom brodogradilištu, čak i ako u njemu bude skuplja opravka za 10 posto od cijene u stranim brodogradilištima. Društvo se, pak, obavezalo da preduzeće renovira i modernizira, da ga osposobi za pun kapacitet produkcije. Međutim, od svega toga ništa nije bilo. Društvo nije imalo para, i mjesto da zatečeni materijal upotrebi za opravku brodova, ono je sav taj materijal, zajedno sa motorima, prodalo po skupe pare. Mjesto da se preduzeće osposobilo za produkciju, ono je sa prodajom ovog ogromnog materijala tek onda dovedeno u pitanje. Mjesto da se radilo nešto ozbiljno, u ovome se preduzeće samo krpari sa starim materijalom. A ako se nešto od materijala i kupi, to se kupuje na malo od sitnih trgovaca i raznih prekupaca.

Samim tim ovaj je materijal i suviše skup, a pogotovu kada se uzima na veresiju, a nikome se i ne plaća. Svakodnevno se pojavljuju povjerioci, ali pošto ništa ne dobijaju, to se svaki čas otvaraju pogodbe sudskim putem. Otuda je ovo preduzeće izgubilo svaki ugled i kredit. I uprava preduzeća prinuđena je da kupuje po tonu uglja, po nekolike table pleha ili drugog materijala.

Blagodareći ovakvom gazdinstvu, ovo je preduzeće dovedeno na ivicu propasti. Nijedan vlasnik niti privatno društvo ne daju svoje brodove na opravku ovom brodogradilištu. Svi naši domaći brodovi šalju se na opravku u talijanska brodogradilišta. Iako su te opravke u tuđim brodogradilištima opterećene visokom carinom, ipak su jeftinije 50 posto nego kada bi se radile u kraljevičkom brodogradilištu. Ovo 'Prvo jugoslovensko društvo za gradnju brodova', sa sjedištem u Sušaku, prosto namjerno i sistematski radi na upropašćivanju ovog tako važnog preduzeća. Ako pogoda neki posao, društvo uračuna materijal, koji kupuje na sitno i po skupe pare, onda režijske i amortizacione troškove, kamatu koju treba da plaća na pozajmljeni novac, radničke nadnice, i to ih računa troduplo nego što u stvari jesu, i naposljetku dobar procenat zarade. Kada se napravi ovakva kalkulacija, onda cijena tome poslu iznese duplo više no u ma kome preduzeću ove vrste u svijetu. Kad ljudi vide ovo, oni dižu ruke i od opravke i broda i svega. Država, koja daje ovom društvu subvenciju od 150 hiljada dinara godišnje, jedina je koja još daje svoje brodove na opravku u ovo brodogradilište. Ona te opravke skupo plaća, jer je poznato da je država najbolji objekt eksploatacije za ovakve špekulante. Ali kako je u posljednje vrijeme i država počela da 'štedi', to se i državni brodovi slabo daju na opravku. Vrijedno je napomenuti da ovo društvo, i ako dobije neki privatni posao, unaprijed uzima pare. Akcionari uložili novac u svoju banku na Sušaku, jer se u banci bolje rentira. Kada treba novac za materijal i radničke nadnice, onda novca nema. Radnicima se isplaćuju njihove zlehude zarade po nekoliko nedelja.

Zbog svega ovog preduzeće je došlo u bezizlazan položaj. Privatna društva ne daju svoje brodove, jer 'nema kredita'. A niko ovakvom društvu ne da više ni filira kredita. No pored svega toga, ovo društvo ne misli da ovo preduzeće preda nekom sposobnijem, već ucenjuje državu za što veću subvenciju, da bi taj novac moglo uložiti u svoju banku i druge špekulativne radnje.

Ovakav likvidatorski rad doveo je dotle da se danas u preduzeću nalazi svega 150 radnika. Od ovog broja nalazi se stalno — na smjenu po 20 radnika nedeljno na odsustvu, zbog nemanja posla. Dakle, na radu se stalno nalazi 120 radnika, od kojih 25 učenika i 10 nadničara. Nadnice ovih radnika kreću se od 2,40 do 7,70 dinara po satu. Ovi se radnici drže samo još zato da održavaju preduzeće u radu. Ali će se i ovaj broj ovih dana preploviti.

Kao što smo već rekli, ni ovim radnicima ne isplaćuje se njihovo zaradeno po nekoliko nedelja. Ali dok se tako postupa sa radnicima, dotle na njihov 120 ima 29 činovnika, i to 1 direktor, 4 inženjera, 2 pisara i ostalo poslovođe, koji imaju za dužnost samo da nadziravaju. Ovih 29 činovnika primaju isto toliko novaca koliko i svi radnici. Kako se vidi, oko 80 produktivnih radnika izdržavaju ovoliki balast izlišnih na svojim leđima. Onda se može misliti kolikoj su eksploataciji podvrgnuti ovi radnici.

Predstavnik Saveza radnika metalne industrije i obrta intervenirao je kod direktora preduzeća zbog neisplate radničkih nadnica i zbog reduciranja radnika. Direktor je lakonski odgovorio da on tu ništa ne može pomoći, jer nema posla ni kredita, a Ministarstvo vojske i mornarica duguje im 1.600.000 dinara i neće da im isplati, pa ni oni radnicima ne mogu da isplaćuju uredno.

Centralna uprava Saveza treba da preduzme korake kod mjerodavnih faktora, te da se prestane sa ovim špekulantskim radom i upropašćivanjem ovoga preduzeća, a i radnicima da se omogući da dođu do rada i zarade.

Ovdje postoji Pododbor Saveza radnika metalne industrije i obrta sa 42 člana. Kada se iz prednjeg vidi u kakvom se položaju nalaze ovašnji radnici, onda je ovo ipak lijep uspjeh. Duh radnika je odličan i pored sveg ovog teškog stanja. A ako bi se konjunktura rada popravila, to bi bila tako solidna i jaka organizacija da bi mnogima služila za primjer.»

Analizirajući ovaj Brozov novinski izvještaj, zaključak je jednostavan: radnički je dopisnik napisao prvorazredan članak o stanju u brodogradilištu. Bez ijedne greške. Iako ga je napisao iskusni radnik i revolucionar koji nije bio profesionalni novinar, njegov je rad zadivljujući, visoko koristan i profesionalan.

(...) Budući da je uprava brodogradilišta nastavila izrabljivati radničku klasu, sindikalna organizacija, na čelu sa Josipom Brozom, donijela je odluku da se napiše pismo Centralnoj upravi Saveza metalaca u Beogradu. Ubrzo je stigao odgovor da Ministarstvo vojske ne duguje brodogradilištu ni dinara, pa je svima bilo jasno da je uprava prevarila radnike. Tada je Broz, u dogovoru s drugovima iz partijske ćelije i sindikalne organizacije, predložio da se održi sastanak na kojem bi trebalo donijeti odluku da se u brodogradilištu organizira štrajk. Na tom sastanku donesena je odluka da se 24. kolovoza 1926. radnici okupe u halama brodogradilišta i da štrajkuju protiv uprave zbog neisplaćivanja nadnica.

Toga toplog kolovoza u starom brodogradilištu zapišale su sirene... Bio je to prvi organiziran štrajk u karijeri Josipa Broza... I dok su radnici štrajkali, u listu »Organizovani radnik« objavljen je Brozov članak pod naslovom »Iz brodogradilišta u Kraljevici«. Napis je objavljen bez potpisa, 26. kolovoza 1926.

»Stanje radnika u brodogradilištu (radnici ga zovu grabilište i to mu time bolje odgovara) u Kraljevici očajno je. Ono je tako slabo da bi se, kako narodna poslovnica veli, i davo nad time rasplakao.

Kada radnici u podne idu na objed i kada ih tkogod vidi, ne bi ni u snu pomislio da su to kvalifikovani radnici. Prije bi, po njihovom izgledu, mislio da su to prosjaci, jer su mjesto odijela umotani u razne krpe i prnje.

Kada neko pogleda te siromašne i odrpane radnike i onu lijepo i bogato obućenu gospodu buržuje što su se, nakon teškog »rada« po šantalima, barovima i drugim zabavištima, u Kraljevici doselili da se odmire, onda mu postaje jasna klasna razlika.

Radnici se muče i rade od jutra do mraka, i hodaju kao prosjaci, blijedi i ispijeni, a kapitalisti ništa ne rade nego se dosađuju, a njihovi obrazi hoće da puknu od jedrine i zdravlja. To je to božansko uređenje!

Da bi se radnike potpuno dotuklo, uprava je uvela rad na akord. Plaće se kreću kako slijedi: kvalifikovani radnici od 3 do 6,50 dinara, predradnici 6,50 do 7,20 dinara i naučnici od 1,20 do 2,70 dinara na sat.

Na te plaće radnika se još premija od 30 do 70%, što kod srednje kategorije iznosi 7 do 8 dinara na sat.

Premija je isplaćivana do sada, dok je preduzeće zarađivalo po 150 do 240 posto na svakome radniku, ali kada je posao smanjen, onda je preduzeće odredilo da tu premiju ukine. Na taj bi način radnička dnevna zarada bila smanjena za 50 do 60 posto. Pošto nema kolektivnog ugovora, a radnička je organizacija slaba, to je za preduzeće posao u tome pogledu olakšan.

Povrh toga, radnici dobivaju svoju plaću neredovito i sada su u zaostatku za 5 nedjelja, i tako se to radi već 5 godina. Novac, koji vlada pošalje za isplatu radnika, ostane na Sušaku u banci, koja je glavni akcionar toga preduzeća.

Radnici su slali telegrafске i pismene proteste i pritužbe na sve strane, na Ministarstvo socijalne politike i na Inspekciju rada, ali ni od kuda odgovor.

Kada inspektor rada dođe u preduzeće, to radnici istom drugu dan saznaju. Što to sve znači?

To znači da radnici sami moraju svoju sudbinu uzeti u svoje ruke, jer se oni nemaju nadati pomoći ni od kuda.

Treba stisnuti raštrkane redove, treba zajednički i solidarno braniti sve dosadašnje tekovine, a boriti se za bolji život.»

Članak je objelodanjen dva dana poslije organiziranog štrajka u brodogradilištu. Bijaše to jedan od najrevolucionarnijih napisa u publicističkom radu druga Tita.

Josip Broz se ponovo javlja beogradskom »Organizovanom radniku«, u kojem 2. rujna objavljuje izvještaj pod naslovom »Štrajk u kraljevickom brodogradilištu«. Napisao je, među ostalim, ovih nekoliko poruka:

»U radionici je izlijepljena objava u kojoj se radnicima obećava da će biti dosta posla i da se »nadaju« da će u skorom vremenu imati novca da radnicima isplate ono što im se duguje. Ali se radnici nisu dali uhvatiti na ovaj lijepak. Duh i solidarnost radnika odlični su, što je sigurno da će u borbi pobijediti.

Na intervenciju predstavnika Saveza kod predsjednika 'Prvog jugoslovenskog društva za gradnju brodova' — koji se momentalno nalazi u Beogradu — ovaj je poslao telegram direktoru preduzeća da radnicima izda pismenu garanciju da će im do 2. ovog mjeseca isplatiti za tri nedjelje, a resto u ratama najdalje do konca ovog mjeseca.

Savez će uložiti sve sile da radnici dođu do svojih prava, ali i oni treba da jačaju svoju organizaciju i da snagom svoje organizacije jedanput učine kraj ovom zlu.»

Pisac članka, Broz, prvi je od suradnika radničkih novina obavijestio čitaoce o štrajku u kraljevickom brodogradilištu.

»Borba« je bila drugi list koji je pisao o štrajku u kraljevickom brodogradilištu i u broju od 4. rujna objavljuje izvještaj pod naslovom »Štrajk u brodogradilištu u Kraljevici. Neisplaćivanje nadnica kroz sedam nedjelja«.

Citajući taj članak, nameće se pitanje — nije li i to novinarski rad Josipa Broza? Naime, po stilu pisanja i samom prikazu stanja u brodogradilištu, najvjerojatnije da je to Brozov članak. Pa, pokušajmo analizirati:

»Ovih dana stupilo je poslije dugih uzaludnih intervencija u štrajk 150 radnika brodogradilišta u Kraljevici. Glavni je razlog štrajku što radnicima već sedam nedjelja nisu isplaćene nadnice. Spekulanti iz uprave brodogradilišta sav novac, koji primaju od odjeljenja za mornaricu u Ministarstvu vojnom, ulažu u svoju sušačku banku i špekuliraju u drugim preduzećima, dok radnicima ne isplaćuju nadnice pod izgovorom da im Ministarstvo ne plaća. Spekulanti pri tom iskorišćuju slabost organizacije i nemaju kolektivnog ugovora. Zbog toga su i nadnice vrlo slabe: predradnici 6,50 — 7,20, kvalifikovani 3 — 3,50, naučnici 1,20 — 2,70 dinara na sat. Pa i te se bijedne nadnice ne isplaćuju.«

Novinski izvještaji Josipa Broza zbuñivali su upravu brodogradilišta u Sušaku, a ni vlastima u Kraljevici nije bilo svejedno što se na taj način piše o njihovu brodogradilištu. Međutim, ni oni nisu znali da te članke piše oštro pero brodogradilišnog radnika Josipa Broza. I upravo štrajk u brodogradilištu bit će, zapravo, okosnica u daljnjem novinarskom i publicističkom radu Josipa Broza. Baš u Kraljevici stekao je novo iskustvo organizatora i ispekaov novinarski zanat. Nikada neće postati profesionalni novinar, ali će živjeti i raditi za novine. Zato će brodogradilište i Kraljevica ostati duboko urezani u njegovoj svijesti kao mjesto revolucionarnog sazrijevanja.

Titov publicistički rad: faksimil članka iz »Proletar« br. 13, decembra 1937.

Štrajk u kraljevičkom brodogradilištu trajao je punih šesnaest dana. Radnici su počeli raditi tek kad im je uprava brodogradilišta isplatila dvije plaće.

Poslije štrajka, Josip Broz je našao vremena da napiše članak pod naslovom »Završen štrajk u kraljevičkom brodogradilištu«, koji je objavljen u beogradskom »Organizovanom radniku« u broju od 16. rujna 1926. godine.

Na istu temu Josip Broz je pisao za zagrebačko izdanje lista »Organizovani radnik«. Članak pod naslovom »Završen štrajk u Kraljevici« štampan je također 16. rujna iste godine. U njemu Broz piše:

»Još 24. prošlog mjeseca stupili su u štrajk radnici brodogradilišta u Kraljevici, njih 135 na broju, koliko ih je svega i uposleno. Uzrok štrajku bio je neisplata radničkih plaća kroz punih sedam tjedana. Uprava poduzeća primila je ogromne svote novaca za obavljene poslove. Taj novac trošen je na sve strane, ali za radničke plaće nikada nije bilo dovoljno i na vrijeme, da im se isplati ono što im se duguje. Kroz pune četiri posljednje godine, uprava poduzeća stalno je dugovala radnicima po nekoliko tjedana, služeći se radničkim novcima, bez ikakvih kamata, dok su radnici bili prinuđeni sve životne namirnice preskupo da plaćaju, jer su ih uzimali na veresiju. Ovakvo se stanje više nije moglo izdržati, i radnici su, nagnati ovakvim postupcima, bili prinuđeni da stupe u borbu, da bi oteli ono što su zaradili. Ova je borba uslijedila utoliko prije što uprava nije pokazivala ni najmanje volje da svoj dug radnicima izmiri.

U toku borbe uspjelo je izvojevati za dva tjedna radničke plaće. Za ostalo dugovanje uzeta je sigurna garancija da se novac, koji se ima dobiti od poslova koji se dovršavaju, ima upotrebiti za isplatu radničkih tražbina. Pored te garancije u ugovoru su unesene još i druge važne i po radnike korisne odredbe. Sa time je štrajk završen 8. IX, a 9. ov. mjeseca svi su radnici stupili ponovno na rad.

Valja napomenuti da su na radu ostali činovnici i poslovođe, njih 26 na broju. Oni nijesu htjeli da se zamjere svome poslodavcu, iako im za četiri mjeseca nije isplatio njihove plaće. Ali su zato smatrali za potrebno da od novaca koje su radnici oteli za svoju dvonedeljnu isplatu, uzmu za sebe po nekoliko stotina dinara, te zbog toga nije stiglo da se svima radnicima isplati. Trebalo je mnogo muke i trčanja dok se je uspjelo naći novaca da se i tim radnicima isplati za dva tjedna, kao i svima ostalima. Ovakav postupak ovih ljudi izazvao je veliko ogorčenje među radnicima, tim više što su svi oni organizovani u Savezu privatnih namještenika. Mjesto da su i ovi zajedno s radnicima stupili u borbu za svoja prava, oni kao kukavice iskorišćuju ono što su radnici izvojevali.

Pa ipak, to ništa ne smeta vođama iz Saveza privatnih namještenika da svoj savez nazivaju klasno-borbenom organizacijom.

Pisac dvaju članaka je za beogradsko izdanje »Organizovanog radnika« namjerno pisao opširnije, jer je u Beogradu bilo sjedište Ministarstva vojske i drugih institucija koje je htio upoznať s radovima uprave brodogradilišta. To je, ujedno, posljednji Brozov raport radničkim listovima iz Kraljevice.

Tek što je uprava brodogradilišta isplatila radnike — započelo je njihovo otpuštanje. Kao što se i očekivalo, otkaz su dobili oni koju su se najviše istakli u borbi protiv uprave brodogradilišta. Među prvima je otpušten Josip Broz. Bilo je to 2. listopada 1926. godine. Broz se oprostio od radnika, drugova iz sindikalne organizacije i ilegalne partijske ćelije.

Mnogima je u mjestu i okolici bilo žao kad je Broz napustio Kraljevicu (Brozova supruga Pelagija i sin Zarko ostali su kraće vrijeme u Kraljevici, a zatim su otputovali u Zagreb). Budući da u Zagrebu nije mogao naći zaposlenje, otputovao je u Beograd, gdje je kratko vrijeme živio. Ali ni u Beogradu nije imao sreće. Svakodnevno je posjećivao Budu Milutinovića, sekretara Centralnog odbora Saveza metalaca i tražio da mu nađe posao. Uspio se, napokon, zaposliti u tvornici vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci. Čim se zaposlio, počeo se zanimati za rad sindikalne i partijske organizacije. U tim su organizacijama rukovodili židarski radnik Dimitrije Kedžić, obučarski radnik Milan Trnić i brijački radnik Ivan Bajazit, koji su novog radnika i iskusnog revolucionara upoznali s nezavidnom situacijom u tvornici vagona.

BRADOP — BROZ, RADNIČKI DOPISNIK

Za kratko vrijeme provedeno na radu u »Jasenici«, Broz je uvidio da je i tu isto stanje kao u kraljevičkom brodogradilištu; radnici nemaju prava i loše su plaćeni. Zato se povezoao s drugovima iz sindikalne organizacije i na prvim izborima za sindikalne povjerenike izabran je s još četvoricom radnika.

Broz je bio ogorčen lošim stanjem u tvornici vagona »Jasenica«, i to ga je inspiriralo da napiše članak koji je pod pseudonimom Bradop (kratica za: Broz, radnički dopisnik) objavio u »Organizovanom radniku« (17. ožujka 1927. godine). Članak u cjelosti glasi:

»U zadnje vrijeme počeli su u velikom broju dolaziti radnici u Palanku da traže posla u tvornici vagona »Jasenica«.

Kroz beogradski »Organizovani radnik« više je puta pisano da drugovi ne putuju u Palanku, jer time samo pogoršavaju teško stanje radnika u ovoj robijašnici; ali to je bilo uzalud.

Izgleda da radnici ne vjeruju tim opomenama i nasjedaju raznim oglasima tvorničke uprave. Uprava ove tvornice, koja se nalazi u Beogradu, redovito kroz cijelu godinu stavlja u novine oglase da traži 50 i više radnika; a da stvar bude ljepša, onda javlja da treba 50 montera. Šta, zapravo, rade ti monter? Ravnanju staro gvožđe i popravljaju vagona. Plaća im iznosi 3 do 5 i pol dinara po satu, a tamo na upravi im je bilo obećano po 8 i po do 10 dinara na sat.

Najčešće se dešava da uprava primi i pošalje radnike u Palanku, a kada dođu tamo, uprava im izjavljuje da još ne može da ih primi, nego neka čekaju par dana. Radnici dolaze sada po nekoliko dana pred tvornicu, dok konačno ne uvide da su prevareni i da im ne preostaje ništa drugo nego da prodaju posljednju košulju da bi mogli otputovati natrag. Ovdje treba da bude od svakom radniku jasno da uprava to radi sa tendencijom da što više besposlenih radnika ima pred tvornicom i da time zastrašiva zaposleno radništvo da bude onda poslušno roblje.

Radi se ovdje do 16 sati dnevno, plaće se kreću od 2 i pol do 5 dinara po satu; ovih zadnjih ima vrlo malen broj.

Higijenski uslovi su upravo strašni. Ove je zime oboljela polovica radnika od zapaljenja pluća. Radi prevelikog propuha i zime, uprava je dozvolila radnicima da pale razne stare i masne daske od vagona, kod čega se stvara tako strašan zagušljiv dim i plin da su se radnici gušili u tome smradu. Ovdje treba da napomenem da se nisu vatre ložile u kakvim pećima, nego u raznim košarama od gvožđa.

Globe su ovdje na dnevnom redu, globi se radnika nizašta, samo ako se to hoće kojemu poslovođu ili upravniku. Globi se od 20 do 50 dinara. Kuda ide taj novac, to niko ne zna. Na sve naše tužbe i predstavke, Oblasna inspekcija rada ostaje gluha.

Prije mjesec dana bili su izbori radničkih povjerenika. Sa strane uprave činjene su sve moguće zapreke da se to osnuje, ali na naš energičan zahtjev da mi, po zakonu o zaštiti radnika, imamo na to pravo, uprava je konačno pristala, ali sa zahtjevom da bude prisutan jedan činovnik od strane uprave. Par dana prije izbora dobile su sve poslovođe i partivode nalog da zastrašuju radnike otpustom samo da ne glasaju. Među ovima se je osobito isticao zloglasni stolarski poslovođa Šava. Da stvar bude još interesantnija, kod izbora je bio prisutan kao činovnik sam upravnik sa glasovitim doglavnikom Savom.

Izbori su bili u podne na kapiji, a ta dvojica svakog su radnika fiksirali sa izbuljenim očima, samo da ga zastraše. To im je, uostalom, i uspjelo, jer je od 300 radnika glasalo samo njih 94. upravnik je, dakako, bio vrlo zadovoljan i izjavio da ne priznaje povjerenike.

Ovdje, drugovi, ne pomaže više ništa, nego ufaj se u se i u svoje kljuse. Niko se ne brine za nas, sve socijalne institucije tek su samo na papiru. Mi, drugovi, treba da pristupimo svi u svoju borbenu sindikalnu organizaciju i da onda povedemo energičnu borbu protiv virepre eksploatacije nezaste buržoazije.

Spomenuti Brozov članak imao je velik odjek među radničkom klasom u Jugoslaviji, a da je autor bio Josip Broz, saznalo se tek nakon oslobođenja zemlje. Neki preživjeli radnici (među njima i Vojislav Stojadinović) koji su 1927. radili s drugom Titom u Smederevskoj Palanci, ispričali su novinarima o tome kako je Josip Broz energično protestirao protiv odluke o otpuštanju nekih radnika u tvornici vagona »Jasenica«, i kako je više puta radnicima tumačio na koji način treba organizirati i voditi štrajk (oni će godinu dana poslije odlaska Broza organizirati štrajk).

Zbog svoje revolucionarne aktivnosti, Josip Broz nije mogao ostati na radnom mjestu u tvornici vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci. Dobio je otkaz. A radnicima je objasnio zbog čega mora otići iz tvornice i grada. Tako je morao napustiti radničku mučionicu, kako je u radničkoj štampi često nazivana »Jasenica«. Bilo je to 20. ožujka 1927. godine.

SEKRETAR METALACA U ZAGREBU

Broz se uputio u Beograd... Ovdje nije mogao naći posao, pa je odlučio da se vrati u Zagreb... Jedno je vrijeme radio u radionici Dragutina Hamela, a kooptiran je i u Mjesni komitet KPJ za Zagreb. Postao je profesionalni sekretar Oblasnog odbora Saveza metalnih radnika Hrvatske, a vrlo je aktivan u sindikalnoj organizaciji.

Budući da je u Kraljevici došlo do provale u partijskoj organizaciji, policija je u kancelariji Saveza metalnih radnika Hrvatske u Zagrebu uhapsila Josipa Broza i sprovedla ga u zatvor na Sušaku (Rijeka), a potom u zatvor kotarskog suda u Bakar. Osim Broza, u bakarskom zatvoru ležali su Ivan Dujmić, Rade Celer, Ivan Pravdica, Lovro Juretić, Filip Pavešić, Vjekoslav Franović, Anđelo Blažina, Franjo Grubišić i Viktor Paškvan. Svi su oni uhapšeni jer su kod njih pronađene knjige marksističkog sadržaja, npr. »Komunisti u opštini«, »Karl Marks. Njegov život i njegovo učenje«, »Besposlica«, »Razvitak socijalizma«, »Početnica komunizma«, »Osnutak treće Internacionale«, »Boljševička Rusija«, »Istorija se ponavlja«, »Lenjin« i druge.

Kod Broza su pronađene razne stvari, dopisi i sastavi (deklaracija Lige za zaštitu prava građana i pomaganje žrtava reakcije, sastavak »Proslava Prvog maja« potpisan Brozovim imenom tekst (šapirografiran na dvije stranice) »Ekonomski razvitak društva«, štampana brošurica na 30 stranica koja govori o štrajku i štrajkbreherima, slika Lenjina i drugo).

Uhapšeni Broz i primorski radnici, među kojima je bilo članova ilegalne KPJ i simpatizera KPJ, vlakom su iz Bakra prevezeni u Ogulin, gdje su bačeni u tamošnju kulu u kojoj se nalazio zatvor.

BORBENI ČLANAK u »BORBI«

I prije hapšenja, Josip Broz je u Zagrebu pisao članke za radničke listove. Tako je 5. svibnja 1927. objavio članak »Zabrana konferencije metalaca« u listu »Organizovani radnik«. U svibnju iste godine napisao je vrlo zanimljiv, poučan i koristan članak koji, na žalost, nije objavljen. Riječ je o rukopisu »Štampa kao agitaciono sredstvo u radničkom pokretu«, s potpisom Broz, a koji je policija našla u stanu gdje je živio. U tom rukopisu je napisano:

»Nesumnjivo da je štampa jedno od najjačih sredstava u radničkom pokretu za prosvjećivanje i osposobljavanje proletara za borbu protiv kapitalističke klase.

Štampa nam je sačuvala i prenijela iz prošlosti ideje (i) iskustva naših velikih proleterskih učitelja i boraca.

Štampa nam je u današnje vrijeme najpotrebnije i najjače oružje protiv reakcionarne i kapitalističke klase.

Nije, dakle, čudo kada danas buržoazija u prvome redu najbjesomučnije proganja i kažnjava suradnike (i) novinare radničke štampe.

Dok s jedne strane ovako postupa sa pojedincima, sa druge strane »buržoazija« stvara najstrože zakone protivu štampe. Ne radi se ovdje o tom da ti zakoni pogađaju buržoasku štampu, jer rijetki su takvi slučajevi, već da uguše radničku štampu, koja uslijed materijalnih nedostataka veoma teško stoji.

Šta je uzrok tome da se buržoazija tako mnogo plaši radničke štampe. Uzrok je taj što radnička štampa iznaša sva pr-

ljava djela kapitalističke klase. Kroz radničku štampu radni narod grada i sela saznađe na vrijeme razne težnje i ciljeve buržoaske politike. Radnička štampa je taj stražar koji budno pazi i svako časa upozorava proletarijat da bude na oprezu.

Sa jedne strane, kapitalistička štampa imade na raspolaganju sva sredstva i može dnevno da izlazi u velikim formatima, da sipa obilatno razne laži.

Sa druge (strane), radnička štampa može da opstoji samo potporom i žrtvama svjesnih radnika i seljaka.

Kad vidimo od kakve je važnosti rad štampe, dužnost je svakog svjesnog radnika da nastoji da radnička štampa prodre u svako selo, te svako mjesto gdje imade radnog naroda.«

7. srpnja 1927. u zagrebačkom »Organizovanom radniku« Broz je pod pseudonimom Metalac objavio oštar napis »Tko je neprijatelj metalaca«, a 14. srpnja, u istom listu, članak »Položaj bravarskih radnika«. Ovo su — koliko mi je poznato — posljednji Brozovi članci prije nego što je završio u zatvoru.**(...)

NAPOMENE:

* Zbog obimnosti tekst Armanda Cernjula objavljujemo u skraćenoj verziji. Opre delili smo se da iz opširnog feljtona pažnju čitalaca usmerimo na manje poznate publicističke prvence Josipa Broza Tita iz 1926. i 1927. godine, koji odslikavaju još jedan aspekt Titove revolucionarne aktivnosti u predratnom razdoblju. (Redakcija)

** Drug Tito nikada nije prestao pisati. Kad god je zatrebalo, latio se pera ili mašine — u predratnom razdoblju, u ratu i nakon oslobođenja naše zemlje od fašističkog okupatora. Njegova pisana riječ i govori uvijek su nam davali podstreka i morala za progresivan rad.

STASANJE REVOLUCIONARNE PARTIJE PROLETARIJATA KAO VODEĆE SNAGE RATA I REVOLUCIJE

Uloga Komunističke partije u epohalnoj revoluciji i narodnooslobodilačkom ratu može se shvatiti ako se uđe dublje u bitne prethodne pretpostavke njenog izrastanja u vodeću snagu radničke klase, radnih ljudi i građana Jugoslavije i svih njenih naroda i narodnosti. Nijedna druga politička snaga nije mogla da osvoji takvu poziciju u istorijskoj borbi jugoslovenskog društva, osim Komunističke partije, jer je ona iz položaja radničko-klasne avangarde koncipirala, na marksističkoj osnovi, program neposrednih i dugoročnih ciljeva. Njena polazna osnova bila je u Lenjinovom stavu da se istorijske promene u društvu izvode ako se u njih uključe, kao aktivni faktori, radnička klasa i većina ostalih radnih masa. A njihovo uključivanje kao subjekata socijalističkih promena pretpostavlja prethodne idejne i organizaciono-političke pripreme, ne samo komunističke avangarde, već čitave klase kao vodeće snage rata i revolucije.

Ako se ima u vidu da je Komunistička partija Jugoslavije nastala iz socijaldemokratskih grupa i partija koje su ranije, pre prvog svetskog rata, formirane i delovale pod raznim uslovima i uticajima, onda pitanje njenog izrastanja u revolucionarnu marksističko-lenjinističku partiju nije moglo biti jednostavno. Plejada revolucionara, među kojima prvi sekretar KP Filip Filipović, iako formirana na marksističko-lenjinističkoj tradiciji i idealima oktobarske socijalističke revolucije, nije mogla, poput magije, da hitro dovede Partiju do idejno-političke i organizacione usklađenosti. Uz druge objektivne okolnosti, to je doprinelo da po uticaju u parlamentarnom i političkom životu društva druga partija brzo bude razbijena pod nasilnim udarima jugoslovenske buržoazije i kralja apsolutiste. Pokazalo se da Partija mora da izvrši idejnu diferencijaciju u svojim redovima i na toj osnovi, shodno borbi za nove ciljeve, stvori jedinstvenu organizaciju ukorenjenu u klasi i radnim masama društva.

Idejna diferencijacija u Partiji odvijala se u najtežim uslovima po nju: razbijena od strane buržoaskog režima, u dubokoj ilegalnosti, s drastično smanjenim brojem članova, od kojih je većina ležala u zatvorima, Partija je kroz oštro suprotstavljanje grupa izgrađivala svoj revolucionarni program. Obistinilo se Lenjinovo predviđanje o oseci revolucije, što je imalo za posledicu smanjivanje entuzijazma u Partiji, a pošto o najvažnijim pitanjima klasne borbe nije imala stabilne stavove, nije mogla ozbiljnije da utiče na jačanje klasnog pokreta. Trebalo je izgraditi stavove o nacionalnom, seljačkom, organizacionom i sindikalnom pitanju, praktično o svim važnijim pitanjima revolucionarne borbe u Jugoslaviji. Desna i leva frakcija imale su gotovo dijametralno suprotna stanovišta koja su na Trećoj konferenciji, 1924. godine, raspravljena i usvojena stanovišta levice. Ona su podrazumevala borbu Partije za rešavanje vitalnih pitanja života seljaka, dokidanje feudalizma, zaštitu od zelezašenja, podelu zemlje bezemljašima i zaštitu bezemljaša i siromašnih. O nacionalnom pitanju zauzet je stav o izgradnji federativne Jugoslavije na demokratskim principima i ravnopravnosti naroda i narodnosti. Nisu prevaziđene sve razlike u pitanjima odnosa KP i sindikata, ali su u osnovi prihvaćeni osnovni principi boljševičke partije; oni su prihvaćeni i u pitanju organizovanja Partije, čime je demokratski centralizam konačno u nju ušao. No, time nisu i u praksi sva ta pitanja automatski bila rešena. Potreban je bio duži proces da bi u svest vodećih kadrova Partije mogli da se ukorene revolucionarni stavovi.

Klasni karakter društvene uloge KPJ u ratu i revoluciji

radoš smiljković

Dubina socijalne revolucije u uslovima složenog narodnooslobodilačkog rata, u periodu 1941—1945. godine, aktualizira i podle četrdeset godina bitna pitanja društvene uloge KPJ, osnovnih oblika i formi njenog delovanja. Izvedena je po svojoj klasnoj suštini socijalistička revolucija u izuzetno složenim uslovima nacionalnooslobodilačkog rata, pod okolnostima oštre suprotstavljenosti patriotskih i okupatorskih snaga, izdašno pomaganih brojnim kvizlinzima. To su, istovremeno, bili i uslovi kada vojno organizovani nacionalizmi naroda Jugoslavije guraju čitave narodne grupe u bratoubilački rat, nastojeći da iz toga, kroz sprepu s okupatorima i drugim klasno-buržoaskim snagama u svetu, izvuku što je moguće veće profite na račun vlastitih naroda. Neke crkvene organizacije, zaslepljene mržnjom prema drugim narodima i komunizmu, do kraja su zloupotrebile religiozno raspoloženje u funkciji uništavanja drugih bratskih naroda.

U takvoj situaciji stvarno jasan jugoslovenski oslobodilački program borbe, s čvrstim opredeljenjem za društvene ciljeve koji će sve narode i narodnosti dovesti u ravnopravan položaj u socijalističkoj zajednici, delovao je kao sunčeva svetlost podle duge i sumorne noći beznađa i osećanja napuštenosti, koje je bilo zahvatilo veliki deo narodnih masa nakon aprilskog sioma. Komunistička partija Jugoslavije, iako po broju mala, zahvaljujući takvom programu i fanatičnoj odlučnosti njenih članova i organizacija da se na najširoj narodnoj osnovi pokrene oružana borba klasno i nacionalno obespravljenih, doživela je svoj istorijski neponovljivi uspon, koji je za kratko vreme prevazišao granice Jugoslavije i Evrope. Kao feniks iz pepela, rodila se revolucionarna narodnooslobodilačka armija, koja je neprestano rasla kroz bitke s nadmoćnima, ali ne i svemoćnima, da bi se na kraju pobedonosnog pohoda revolucije na revolucionarnoj empiriji rodila parola »Armija — to smo svi mi«.